

אוצרות אורייתא

מהגאון רבי חיים שמדלר שליט"א
רב ביהמ"ד 'היכל צבי' צאנז רודניק וראש ישיבת 'חיי תורה'

מן האוצר

ליל הסדר בצל הקורונה

מכיון שאנו נמצאים בשנת תש"פ בו נפלה על העולם כולו מכת הקורונה והבהלה רח"ל, ונראה כמעט שנתמוטטו מוסדי תבל, ובודאי מוסכמות תבל, ובכללם מה שהיה מוסכם בכל שנה ושנה שעריכת ליל הסדר היה ברוב עם והדרת מלך, משפחה ומשפחה אבות ובנים ובנות נכדים ונכדות, והתקיים כהלכתה והיה כי ישאלך בנך, ואף האבות קיימו והגדת בהידור רב.

והשנה שנצטוונו לא לצאת מפתח הבית עד בוקר, (וכבר דיברו מבעל הטורים בפרשת בא בפסוק ואכלו את הבשר שמרמז על גאולה אחרונה), ונראה ח"ו כי חסל סידור פסח כהלכתו.

אבל לא כן עם ישראל בנים חביבים לה', לא מקיימים את התורה מפני ציווי הרגשי הלב ולא מפני חשיבות האסיפה המשפחתית, ח"ו והס מלהזכיר. קיום מצוות ה' היא אך ורק מפני שכך ציוה הבורא, ואם לעת כזאת הציווי הוא שמירת הגוף והנפש ואשר לכן יערכו את ליל הסדר כמעט בהתבודדות שנים ממשפחה ובד ובד יהיו. אמור מעתה זוהו מצות ה', והרי קיבלנו בנעשה ונשמע.

ערכנו סדר פסח מקוצר בפרט לכל הצעירים אשר השנה יאלצו לערוך בעצמם לראשונה את הסדר, ומכיון שרבו פרטיה וכלליה, אמרנו להקל עליהם ולהורותם הדרך ילכו בה.

וחשוב לציין כי האף אמנם כי בחג הפסח רבו החומרות וההידורים השונים איש איש כמנהג אבותיו בידו, אבל כבר אמר החכם מה שהלב חושק המצב עושק, והחכם עיניו בראשו לדעת מה עיקר ומה טפל, ולא יאבד ח"ו עולמו ברגע. ובכל שאלה ישאל לרב ומורה כדת מה לעשות.

ליל הסדר כהלכתו

תזכורות לערב פסח

בערב פסח יזכור לבדוק אם יש לו **מצות** שלימים. יין לד' כוסות. **מרור**. **מלח** למטרת המי מלח. **חרוסת**. **זרוע** שנהגו בכנף עוף, **ביצה**. **כרפס** (כל אחד כמנהגו איזה ירק). **מצה טאש** (נרתיק להנחת המצות ומעליו מקום להנחת פריטי הקערה). יברר אם **הופרש חלה** מהמצות. **חרוסת**. החרוסת שהוא זכר לטיט מורכב מכמה דברים, **יין**, **תפוחים**, **אגוזים**, ויש מערבים בו גם קנמון, או זנגיל, וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו כי הרבה מנהגים יש במרכיבי החרוסת.

יהיה השולחן ערוך מבעוד יום, כדי לא לגרום לעיכובים מיותרים בלילה, ויוכלו תיכף ומיד לגשת אל הסדר (סי' תע"ב ס"א ועי' סי' רס"ב יסדר שולחנו), מניחים על השולחן **כלים יפים** ומרשימים כפי היכולת, להראות את חירותינו, הן מה שיהיה לשימוש בסעודה, והן לנוי בלבד (שם סעי' ב').

הקדמה קצרה לקראת עריכת הסדר

בליל הסדר יש לנו כמה מצוות, מהן דאורייתא, ומהם דרבנן.

- אכילת מצה**, הוא מצות עשה מן התורה, שנאמר בערב תאכלו מצות (שמות י"ב י"ח). ושיעור "אכילה" הוא כזית. ובנוסף יש עוד מצוה דרבנן דאכילת **אפיקומן**, שאוכלין אותו בסוף הסעודה, כי בזמן הבית אכלו את קרבן הפסח בסוף הסעודה.
- אכילת מרור**, בזמן שבית המקדש היה קיים והיו מקריבין קרבן פסח, היה מצות אכילת מרור מן התורה ונתקיים על מצות ומרורים יאכלוהו (שמות י"ב ח'), אבל בזמן הזה, כל עוד שבעונותינו הרבים אנו מבלי בית המקדש ואין לנו כהנים בעבודתן ולויים בשירם ובזימרים, ולא קרבן פסח לאכילתו, **המשך בעמוד הבא**

ליל הסדר כהלכתו

(המשך מעמוד א')

קיט"ל

לפני שמקדשים על היין, לובשים את הקיט"ל והוא מטעם משום דרך חירות (טו"ז תע"ב סק"ג), או שדומה לבגד מתים ועל ידי זה יבוא לידי הכנעה (שם וברמ"א), ובשנה ראשונה לנישואיו יש בזה חילוקי מנהגים.

מסדרים את הקערה

מסדרים את הקערה ועליה מניחים, זרוע, ביצה, מרור, חרוסת, כרפס (כל אחד כמנהגו, או תפוח אדמה, סעלערי, וכו'), חזרת. ובכל אגדה ישנו את האיור באיזה אופן מניחים את כל אלו, ושתי שיטות עיקריות יש בזה, סידור הקערה על פי האריז"ל הק'. או על פי הגר"א. וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו.

מובא בספרים הקדושים שכל מה שנהוג בליל הסדר הכל מקורו בקודש ומרמז על ענינים גבוהים, והמנהג הוא שבעל הסדר אומר בקול קדש ורחץ ושאר הסימנים, והצאצאים אומרים פירוש.

קדש

קידוש הוא הראשון מהארבעה כוסות, ולכן צריך להיזהר לא לקדש לפני צאת הכוכבים, כי כל הד' כוסות צריך שיהיו בלילה (תע"ב סעי' א'). ויכוין לצאת ידי חובת קידוש וכוס ראשון. ושותין בהסיבה.

ורחץ

נטילת ידים אבל בלא ברכה, והטעם שנוטלין ידים עכשיו, כמו שנפסק (סי' קנ"ח ס"ד) שצריך נטילת ידים בלא ברכה כשאוכל דבר שטיבולו במשקה, וגם עכשיו הרי יקח כרפס ויטבילו במי מלח.

כרפס

לוקחים פחות מכזית ירק שברכתו בורא פרי האדמה, ושמו כרפס, מפני שנוטריקין ס' פרך, דהיינו שישים ריבוא עבדו בפרך, אבל כל ירק שברכתו אדמה ואינו מין מרור כשר לכרפס (שו"ע הרב תע"ג סט"ז), ויש נהגו לקחת תפוח אדמה, ואלו שמברכים

הרי שמצוות מרור הוא רק מדרבנן. ומה שלוקחים חסה למצות מרור הגם שאינו מר, לפי שחסה בתחילה הוא רך וככל שנשאר באדמה מתקשה והולך ונעשה מר, וזה מה שעשו המצרים בתחילה היו בפה רך, ואחר כך בעבודת פרך (שו"ע הרב תע"ג ל').

ג. **סיפור יציאת מצרים**, מצות והגדת לבנך, שהוא מצות עשה מן התורה, כמו שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור וגו' (שמות י"ג ח"י), ומצוה זו הוא גם ביושב לבדו בדד (פסחים קט"ז), והגם שכל יום אנו מזכירין יציאת מצרים, אבל ליל פסח מצוה לא רק להזכיר, אלא לספר (פוסקים).

ד. **שתית ארבעה כוסות**. ד' לשונות של גאולה נאמר בתורה, וכנגד זה תיקנו רבנן לשתות ד' כוסות של יין.

ה. **אכילה בהסיבה**. מכיון שבלייל זה יצאנו מעבודת לחירות ויש כמה ענינים שמורה על ענין החירות, ובכללם תיקנו חכמינו ז"ל שיאכלו בהסיבה, כי בזמניהם אכלו דרך חירות רק בני חורין, (פסחים צ"ט ע"ב ברשב"ם שכן דרך בני חורין), וגם אנו בזמנינו הרי חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים (עי' רמב"ם פ"ז ה"ו מהלכות חמץ ומצה).

ו. **אמירת הלל**. הנביא ישעי' אומר (ל' כ"ט) השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש חג, למדו מזה חכמינו ז"ל שיש לומר הלל בליל פסח, ומלבד מה שאומרים הלל בבית הכנסת בתפילה, אומרים אותו גם במהלך הסדר, כאשר שני הפרקים הראשונים קודם הסעודה, והגמר לאחר ברכת המזון, ומטעם זה אמירת ההלל בליל הסדר הוא בשיבה ולא כמו בכל פעם בעמידה (שו"ע או"ח סי' תכ"ב סעי' ז), לפי שטורח לעמוד באופן זה כשקריאת ההלל מתחלק בשני חלקים.

ז. **מלבד** כל אלו תיקנו חז"ל כמה ענינים, כמו טיבול ב' פעמים בחרוסת ובמי מלח, ושני תבשילין, וכמה מהם הוא כדי שכשהילדים יראו שינוי מבכל השנה, ישאלו מה זאת, ונוכל לקיים והגדת.

~~~~~

שהכל עליו, לוקחין ירק אחר כמו סלרי וכדומה. וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

מטבלין את הירק במי מלח, וטעם הטיבול הוא, כדי שהתינוקות יתמיהו וישאלו מה זה שמטבלין מה שאין רגיל לעשות כן כל השנה, וממילא יענו להם בסיפור ההגדה.

כשמברך בורא פרי האדמה, **יתכוין להוציא גם ברכת המרור**, שהרי גם ברכת המרור הוא אותו ברכה. והטעם שלוקח דוקא פחות מכזית, כדי שלא יהא חייב בברכה אחרונה.

יחץ

כאמור לעיל שמניחים במצה טאש (נרתיק המצות) שלושה מצות, לוקחים את המצה האמצעית ושוברים אותו לב' חלקים שבר קטן ושבר גדול, ומטמינים את החלק הגדול למטרת אכילת אפיקומן.

הטעם לשבירת המצה אמרו חז"ל דדרשינן מהפסוק "לחם עוני", מה דרכו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה (פסחים קט"ו). או מפני שהתינוקות ישאלו מה נשתנה (ועי' ב"י בשם הכל בו).

יזהר שהחלק הקטן הנשאר, יהא בו **שיעור כזית** דהרי למידים מ"לחם עוני" שיהא כאן פרוסה, וזה עיקר מצות מצה לכתחילה (הגדה מוע"ז וכפי שאיתא בשו"ת צ"צ דמצה פרוסה הוא מן התורה).

זהירות. צריך להיזהר להטמין את האפיקומן בתוך עטיפה מהודקת וסגורה הרמטית או שקית בתוך שקית, מפני שמירה יתירה בעת אשר התינוקות יקיימו מנהג גניבת האפיקומן, וכמו כן החכם עיניו בראשו שלא יטמינו הקטנים את האפיקומן במקום אשר אינו נקי לגמרי.

ימזוג כוס שני קודם אמירת ההגדה

מגיד

כאן מתחיל לומר ההגדה, כשבתחילה אומרים **"מה נשתנה"**, והמנהג **שהקטנים שואלים ד'** הקושיות, ואחר כך חוזרים ואומרים ביחד מה נשתנה, וממשיכים עבדים היינו. יש מקומות שכל הילדים שואלים כל אחד בנפרד ויש מקומות שכולם יחד, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

וכידוע שעיקר הלילה הוא סיפור יציאת מצרים, ולכן צריך כוונה לצאת ידי חובה, וכתב הרמב"ם (מהלכות חמץ ומצה פ"ז ה"א) מצות עשה מן התורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן.

יודגש. מי שעורך **הסדר לקטנים** שאינם מבינים לשון ההגדה, צריך לבאר להם בשפה פשוטה ובאופן שיבינו, ואז יקיים המצוה והגדת לבנו,

היושב בבידוד גם חייב במצות סיפור יציאת מצרים על ידי אמירת נוסח ההגדה (גמ' קט"ז), ובודאי כשיושב עמו עוד אחד או אשתו. וגם אם קשה מאוד הישיבה בבידוד, מכל מקום יתבונן מאוד במחשבתו להודות לה' על כל נשימה ונשימה, ויעשה מאמצים גדולים להביא עצמו לידי שמחה אמיתית וכדרך בני חורין. כי עיקר עבודת ה' כתבו בספרים הק' הוא בשמחה, ובודאי בימים טובים, ועל אחת כמה וכמה בליל הסדר,

אמירת חלק הראשון של הלל

בליל הסדר מחלקים אמירת ההלל לשני חלקים החלק הראשון שהם שני הפרקים הראשונים אומרים עכשיו טרם נטילת ידים לסעודה, ואילו גמר ההלל אומרים תיכף אחר ברכת המזון, וזאת למה, משום ששני הפרקים הראשונים נאמר על גאולת ישראל ממצרים, ולכן צריך לאמרו עכשיו בשעת אמירת ההגדה, ואילו ההמשך מתייחס לגאולה העתידה לכן אומרים אותה בסוף הסעודה (ראשונים ויש עוד טעמים ועי' בלבוש סי' ת"פ). ברכה על אמירת הלל כבר אמרו בתפילת ערבית.

כאן שותין כוס שני

רחצה

נטילת ידים לאכילת המצה, וכאן מברכים על נטילת ידים כרגיל.

מוציא מצה

כאן ניגשים למצות עשה מן התורה של **אכילת מצה**, ויזהר מאוד שיהא **קודם חצות**, (ולהרבה שיטות אינו יוצא ידי חובה אחר חצות).

יתפוס בידיו שלושת המצות, העליונה והתחתונה השלימים יחד עמהם גם הפרוסה, ויברך **המוציא**, מיד אחר המוציא שכבר יצא ידי חובת לחם משנה, ישמוט מידי את השלימה התחתונה וימשיך לאחוז העליונה והפרוסה, ויברך **על אכילת מצה**. ויתכוין לצאת ידי חובת אכילת מצה.

אחר הברכות **יאכל שני כזיתים**, אחד מן השלימה, ואחד מן הפרוסה. ולמה שני כזיתים והרי אמרנו שמצות מצה הוא בכזית, לפי שאנו מסופקים האם ברכת על אכילת מצה היתה על השלימה או על הפרוסה, לפיכך אוכלים מכל אחד כזית, ובדיעבד **בכזית מצה יצא ידי חובה**. לא משנה מאיזה מצה מהשלימה או מהפרוסה. (שו"ע הרב תע"ה סעי' ח' ובמשנ"ב).

שולחן עורך

ממשיכים את הסעודה ברוב הדר כיאות לבני חורין, מנהגים שונים ונהרא נהרא פשטיה, והעיקר הוא השמחה של מצוה, והשראת אוירה טובה ורגועה.

זהירות מאכילה יתר על המידה באופן שאכילת האפיקומן יהא בהגדרת אכילה גסה, ויש אופנים באכילה גסה שלא יוצא ידי חובה.

אפיקומן

כאן מבקשים מהילדים להחזיר את האפיקומן, ונערכים לקראת אכילת אפיקומן, וצריך להיזהר לאכלה **קודם חצות**, וטוב מאוד למי שנמצא בסעודה והוא כבר סמוך לחצות וחושש שלא יספיק אכילת אפיקומן עד חצות, שיאכל כזית קודם חצות, ויתנה דאם הלכה כרבי אליעזר בן עזריה שזמן אכילת מצה עד חצות, זה הכזית יהא לשם מצות אפיקומן, ואם הלכה כרבי עקיבא דזמנה כל הלילה, אין זה הכזית בתור אפיקומן, רק מה שיאכל בגמר הסעודה, וממנה נפשך יהא מותר לאכול אחר חצות המשך הסעודה, דלרבי אליעזר, איסור אכילה אחר אפיקומן הוא עד חצות, ואילו לרבי עקיבא כל הלילה זמנה (שו"ת אבני נזר סי' שפ"א אות ה').

אחר אכילת אפיקומן **מותר רק שתית מים או תה**, וכדומה אבל לא שאר משקין, ובודאי לא אכילה. (סי' תפ"א במשנ"ב סק"א).

ברך

ברכת המזון

כאן מוזגין כוס שלישי ומברכים ברכת המזון על הכוס, ומכיון שהכוס של ברכת המזון הוא המצוה של כוס שלישי, על כן גם יחידי (**יושב בבידוד**) יברך על הכוס (תע"ט במשנ"ב סק"ב). ואחר ברכת המזון שותין כוס שלישי, ומוזגין כוס רביעי, וממשיכים את סדר אמירת ההלל וגמר ההגדה.

שאר הענינים מבוארים בכל הגדה ואנו הבאנו רק את ראשי הפרקים.

שיעור כזית לפי משקל לדעת הגרא"ח נאה יוצא 15 גרם, ולדעת החזו"א 27.5 גרם. ויש שמודדים את השיעורים במשקל קטן ועדין.

יאכל את הכזית מצה ברצף שלא יעבור שיעור של בכדי אכילת פרס שהוא **בתוך ארבע דקות**, ויש מחמירים **שתי דקות**, ובחולה זקן עד **תשע דקות** (כ"כ הפוסקים).

חולה או זקן. יש כמה דברים שמקילין לחולה או לזקן, אם קשה להם לאכול המצה כמו שהוא מפאת הקושי ללעוס המצה, אפשר **לשרות המצה במים** (לא בשאר משקה ממותק שתעביר ממנו הגדרת לחם עוני), ולא ישרוהו מעת לעת (דאז הוי כמבושל שאין יוצאים בו ככל הידוע כבוש כמבושל, עי' משנ"ב תס"א סקי"ז). וכן ששיעור כדי אכילת פרס זמן אכילת הכזית אצל זקן או חולה אפשר להקל עד תשע דקות (פוסקים).

מרור

מצות אכילת מרור בזמן הזה הוא מדרבנן, לוקחים **כזית מרור** שנהוג בחסה, ומטבילים בחרוסת, ומנערים אותו, והרבה לוקחים חזרת (חריין), או שמניחים חזרת בתוך החסה, והכל כפי המנהג, ואוכלים, ולא ישהה יותר משיעור דבכדי אכילת פרס, **ומברכים** על אכילת מרור, (וברכת האדמה כבר בירכו על הכרפס). **ואין צריך הסיבה.**

חולה. מי שקשה עליו אכילת המרור מחמת חוליו, יקח לצורך מרור איזה מין שירצה (מאלו המנויים בסי' תע"ג ס"ה), ויאכלם מעט מעט בכדי אכילת פרס, ואם גם זה קשה לו, (מחמת בריאותו), יאכל רק קצת, או אפילו רק ילעס בפיו לזכר טעם המרירות (ובאופן שרק בלעיסה לא יברך, משנ"ב סי' תע"ג סקמ"ג).

כורך

בזמן בית המקדש היה נוהג הלל לכורך ביחד המצה עם המרור (ולכמה ראשונים גם בשר מהקרבן פסח), דהרי נאמר על מצות ומרורים יאכלוהו, משמע ביחד, ולכן כדי לצאת גם ידי שיטתו שזהו עיקר המצווה, כורכין **כזית מצה וכזית מרור** יחד, ומטבילים בחרוסת ואוכלים בהסיבה. (ומה שאין אנו יוצאים רק באופן של כורך, ואוכלים גם בנפרד מצה ומרור, דגם להלל בזמן הזה דהמרור רק דרבנן, הרי מבטל טעם מצה שהוא מן התורה, עי' פסחים קט"ו. ובמשנ"ב תע"ה סקט"ז).

ויהי רצון שכאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו,

ועוד בהאי שתא נזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, אמן.